

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М.П. ДРАГОМАНОВА
ФАКУЛЬТЕТ МИСТЕЦТВ
ІМЕНІ АНАТОЛІЯ АВДІЄВСЬКОГО
АСОЦІАЦІЯ ДІЯЧІВ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ**

*III Міжнародні науково-практичні читання
пам'яті академіка Анатолія Авдієвського
6 – 7 березня 2019 року*

Київ -2019

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М.П. ДРАГОМАНОВА
ФАКУЛЬТЕТ МИСТЕЦТВ
ІМЕНІ АНАТОЛІЯ АВДІЄВСЬКОГО
НАЦІОНАЛЬНА ВСЕУКРАЇНСЬКА МУЗИЧНА СПІЛКА
АСОЦІАЦІЯ ДІЯЧІВ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ**

СУЧАСНА МИСТЕЦЬКА ОСВІТА

ВИПУСК III

МАТЕРІАЛИ

**III Міжнародних науково-практичних читань
пам'яті академіка Анатолія Авдієвського**

***НПУ імені М.П. Драгоманова
КИЇВ – 2019***

УДК 371.134:78

Сучасна мистецька освіта: матеріали III Міжнародних науково-практичних читань пам'яті академіка Анатолія Авдієвського. Випуск III /Укл.: доктор пед. наук, проф. А.В. Козир. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2019. – 374 с.

Рекомендовано до друку Вченою радою факультету мистецтв Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (протокол № 10 від 22 червня 2019р.).

Н.А. Василенко

доцент кафедри педагогіки мистецтва та фортепіанного виконавства
факультету мистецтв імені Анатолія Авдієвського
НПУ імені М.П. Драгоманова

КОНЦЕРТМЕЙСТЕРСЬКА ТВОРЧІСТЬ ЯК ФІЛОСОФСЬКО- ЕСТЕТИЧНА ТА ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Концертмейстерська творчість – одне з важливих понять естетики виконавського мистецтва. Поняття «концертмейстерство» вміщує в собі своєрідність артистичного виконання, індивідуалізоване трактування авторського задуму, ансамблеве чуття тощо. Пов'язане з унікальним переосмисленням нотного тексту, воно виступає особливим художнім процесом як самостійне творче явище. Концертмейстерство – особливо значимий в культурно-ціннісному сенсі вид музичного виконавства, в якому особливу роль відводять концертмейстеру, як інтерпретатору музики.

У концертмейстерському виконавстві існують кілька масштабних рівнів: засвоєння змісту окремих мелодій шляхом усвідомлення й розкриття їх семантичного значення; перехід від конкретизації до ідейно-художнього узагальнення; оформлення певного художнього задуму. Складність діяльності обумовлюється її поліфункціональністю. Концертмейстер створює власне трактування композиторського твору, відбирає варіант певного звукового втілення цієї інтерпретації, доносить до слухачької аудиторії художній зміст музичного твору – є одночасно і актором, і режисером виконання. Концертмейстерство займає важливе місце в системі естетичного виховання, адже сприяє формуванню у слухача смаку та культури, естетичного сприйняття й почуття – тим критеріям, які визначають суспільну значимість і його місце в системі духовних цінностей. Мета концертмейстерства, як і Мистецтва взагалі – доставляти слухачам естетичну насолоду своєю красою, інтелектом, емоційністю, зробити людину духовно вищою.

Понад 200 років тому в Німеччині вийшов у світ філософський трактат, назва якого здавалося сучасникам дивним і загадковим. Слово "естетика" було придумано його автором, відомим на той час німецьким вченим А.Г.Баумгартеном. Він поклав в основу нового філософського терміну грецьке слово "естезис" – відчуття, чуттєве сприйняття. Поняття "естетика" стало означати "теорія чуттєвого сприйняття" або "вчення про відчуття", подібно до того як поняття "етика" означає "вчення про поведінку" і "логіка" – "вчення про пізнання". Естетика – наука про прекрасне. Головна проблема, що розглядається естетичною наукою, – дослідження природи прекрасного і його специфічної сутності. Але естетика не просто "наука про мистецтво", а наука про сутність і найбільш загальні закони художньої творчості. Мистецтво концентрує в собі загальнолюдські філософські цінності. У центрі мистецтва і філософії стоять проблеми, пов'язані з розкриттям природи людини та її ставлення до навколишнього світу. На відміну від інших сфер культури, що йдуть в освоєнні світу більш дробовим, диференційованим шляхом, філософії та мистецтва в набагато більшій мірі властиві принципи його інтегрованого осягнення. Альбер Камю якось зауважив: "Мислять тільки образами. Хочеш бути філософом, пиши роман!" Тобто, інтерес філософії до мистецтва такий, як і тяжіння художника до осягнення філософських ідей.

Окреслимо деякі особливості пізнання мистецтва. Перша особливість – педагогічна. Естетичний розвиток особистості починається в ранньому дитинстві, коли сильні емоційні переживання надовго зберігаються в пам'яті і нерідко перетворюються в мотиви і стимули поведінки, полегшують процес становлення переконань, навичок і звичок поведінки. Друга особливість – естетична, адже музичне мистецтво було і залишається головним предметом естетики, а художнє виховання – основним засобом формування естетичного ставлення до світу. Музика як засіб виховання з найдавніших часів в більшій чи меншій мірі використовувалася в усіх ідеологічних системах. Примітно, що в попередніх епохах спостерігалось прагнення до гармонійного розвитку

особистості засобами музики і мистецтва в цілому (Платон, Арістотель, Р.Декарт, Д.Дідро, І.Кант, І.Гете, І.Шиллер, А.Шопенгауер, О.Макаренко, Б.Яворський). І на сучасному етапі музично-естетичного виховання нагальною потребою стає пізнання того, як і якими шляхами входить музичний твір у свідомість слухача і стає надбанням його особистого досвіду.

Вирішення проблеми музичної естетики безпосередньо стикається з питаннями формування духовного світу особистості в процесі її спілкування з концертмейстерською творчістю, як однієї із складових фортепіанного мистецтва і виконавства. Саме визначення місця й ролі концертмейстерства у формуванні духовного світу музиканта досліджується вченими, бо в процесі спілкування з музичними творами різних жанрів формується естетична свідомість особистості, яка в свою чергу знаходиться у відповідному зв'язку з усіма сторонами духовного світу людини. Використання виховної сили концертмейстерської майстерності полягає в тому, щоб сприяти всебічному і гармонійному розвитку піаніста, збагачувати його професійні надбання.

Духовний світ особистості у філософській літературі зазвичай розглядається як синтез раціональної (Г. Гегель), емоційно-чуттєвої (Б.Спіноза) і вольової сфер (А. Шопенгауер). Відзначимо, що музика, згідно з концепцією А. Шопенгауера, має найвищі духовні цінності, бо вона знаходиться на рівні світової волі. У багатьох роботах, особливо які стосуються музично-виховних проблем, завдання формування духовного світу найчастіше обмежуються розвитком інтелектуальної та емоційної сфер, котрі співіснують взаємопов'язано. За допомогою цілісного підходу до аналізу музично-творчого процесу глибше розкривається соціальна сутність музики, а у виховній здатності її виділяється світоглядна цілеспрямованість.

Мистецтво концертмейстера направлено на те, щоб допомогти виконавцю в образно-емоційній формі висловити своє розуміння музичного твору. Основною формою пізнання естетичної реальності є образ-узагальнення і художній образ. У складному процесі формування естетично

розвиненої особистості важливо розуміти, що психологічні і педагогічні критерії розвитку природних основ естетичного ставлення особистості до мистецтва органічно переплітаються. Важливо також враховувати і соціальні критерії, до яких слід віднести перш за все освіту звичної потреби і розумової здібності аналізувати явища мистецтва з естетичної точки зору.

Естетичний розвиток концертмейстера здійснюється в процесі музично-естетичної освіти, навчання, змістовного освоєння художньо-естетичних цінностей. Але естетична освіченість – це не тільки сума знань. Вона включає в себе також вміння і навички. Про ступінь естетичної освіченості можна судити, керуючись психологічними, педагогічними і соціальними критеріями. Психологічним критерієм є прагнення до знань в галузі мистецтва (музики), мотиви і стимули прагнень до культури. Педагогічні критерії пов'язані з загальними критеріями успішності в оволодінні знаннями. Нарешті, соціальні – з соціальною оцінкою творів мистецтва, тому що людина, вихована в душі зневаги до класичного мистецтва, сформована в світі голих абстракцій, абсурдних текстів, дисонансних співзвучч, звекає до емоційного оглушення, ірраціонального сприйняття музики. Основна мета естетичного виховання полягає в тому, щоб в людині органічно поєдналися естетичний ідеал та художній смак з розвиненою здатністю до розуміння, відтворення, переживання й творчості. Прояв естетичної розвиненості та освіченості людини в поєднанні з естетичною вихованістю і є оптимально розвиненим ставленням до мистецтва. В процесі естетичного розвитку особистості формується також здатність до правильного сприйняття творів мистецтва. Виконавцю надається право творчої передачі художніх намірів композитора. Що ж стосується концертмейстерської творчості, то тут все залежить від його здібностей захопити слухачів своєю майстерністю: здатністю духовно вжитися в художній образ, передачі композиторського задуму, емоційній та інтелектуальній взаємодії в ансамблі. Ми вже говорили, що спеціальність концертмейстера вимагає різнобічних знань. Лише на їх основі виникає

справжній процес художньої творчості. Спілкування з різними видами мистецтва допоможе розвитку уяви, асоціативного мислення, що в свою чергу спричинить глибоке і яскраве сприйняття і створення музичних образів. Концертмейстеру необхідно бути музикантом високого рівня. Він – піаніст, виконавець, ансамбліст і педагог. Було б важко уявити його діяльність без використання різних форм виконавства: гра на музичному інструменті, спів, диригування. Такому музиканту потрібно добре володіти інструментом, голосом, вміти читати нотний текст з листа, транспонувати, підбирати музику на слух, володіти навичками диригування. Йому також необхідно знати творчість композиторів різних епох, твори різних жанрів, пісенний репертуар.

Однією з особливостей професійної майстерності концертмейстера є інтуїція, яку також називають чуттям, «концертмейстерської жилкою». Інтуїтивний рівень фахового мислення і операційних дій, що характеризується високою швидкістю (миттєвостями) вибору стратегії і креативних рішень, знаходиться на порядок вище рівня шаблонного професіоналізму. Для концертмейстера інтуїтивний рівень – головний критерій професійної майстерності, який неможливо замінити ні високим рівнем виконавського мистецтва, ні педагогічними здібностями. Концертмейстер – це музикант з розвиненою емпатією, здатний налагоджувати з партнером по ансамблю музично-творче та людське взаєморозуміння. Кожній людині, чия діяльність пов'язана з високим рівнем координації дій в групі, добре знайоме поняття єдиного психоемоційного поля, що синхронізує процес спільної роботи. Таким чином, концертмейстерство є видом діяльності, де педагогіка, виконавство і психологія можуть взаємодіяти і доповнювати один одного.

ЛІТЕРАТУРА

- 1. Нейгауз Г. Об искусстве фортепианной игры. М., 1982.*
- 2. Шендерович Е. В концертмейстерском классе: Размышления педагога. - М.: Музыка, 1996.*
- 3. Макаренко Г. Г. Музыка і філософія: Шопенгауер, Вагнер, Ніцше / Г.Г. Макаренко. – К.: Факт, 2004. – 150 с.*